

УДК 343.102:343.98]:3.083.8
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2025.1>

М. О. Ларкін
orcid.org/0000-0002-4676-460X
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету

О. В. Мельковський
orcid.org/0000-0001-8916-5343
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету

Ю. В. Пирожкова
orcid.org/0000-0003-4644-6270
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності
Запорізького національного університету

ЗАХИСТ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасний, досить складний період існування українського суспільства, питання інформаційної безпеки громадян продовжують бути актуальними, незважаючи на деякі обмеження, пов'язані з дією на території держави воєнного стану.

Достовірна та правдива інформація завжди була, є та й буде у майбутньому, тим безцінним скарбом, який дає можливість будь-якому громадянину відчувати себе впевнено та вільно, маючи свободу вибору свого майбутнього. У зв'язку з чим захист права на інформацію для будь-якої людини є життєво необхідним критерієм забезпечення загальної безпеки.

У всьому світі право на інформацію є одним із основних прав особистості. Це право закріплено у статті 19 Загальної декларації прав людини, ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року.

Будь-яка сучасна демократична держава намагається захистити права своїх громадян на отримання достовірної інформації. Згідно положень статті 34 Конституції України, «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір».

Право на інформацію передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів.

У поняття «інформація» включають документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Реалізація

права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

При порушенні положень законодавства України про інформацію передбачено настання дисциплінарної, цивільно-правової або кримінальної відповідальності. Слід також звернути увагу на зміст статті 23 (ч.5) Закону України «Про інформацію» якою закріплено право громадян знайомитись з зібраною про них інформацією в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях, якщо ці відомості не є державною або іншою захищеною законом таємницею [1].

Згідно Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом.

Право на доступ до публічної інформації гарантується:

– обов'язком розпорядників інформації надавати та оприлюднювати інформацію, крім випадків, передбачених законом;

– визначенням розпорядником інформації спеціальних структурних підрозділів або посадових осіб, які організують у встановленому порядку доступ до публічної інформації, якою він володіє;

- максимальним спрощенням процедури подання запиту та отримання інформації;
- доступом до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень, крім випадків, передбачених законодавством;
- здійсненням парламентського, громадського та державного контролю за дотриманням прав на доступ до публічної інформації;
- юридичною відповідальністю за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Окремо слід розглянути питання про доступ громадян до інформації з обмеженим доступом. Цей вид інформації держава цілеспрямовано захищає в інтересах як державної та і особистої безпеки громадян.

Інформацією з обмеженим доступом є:

- конфіденційна інформація;
- таємна інформація;
- службова інформація.

Обмеження доступу до інформації здійснюється виключно в інтересах:

- національної безпеки;
- територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням;
- для охорони здоров'я населення;
- для захисту репутації або прав інших людей;
- для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Крім того подібні обмеження доступу до інформації здійснюється якщо:

- розголошення інформації може завдати істотної шкоди зазначеним інтересам;
- якщо шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Законом захищено права службових осіб, які не підлягають юридичній відповідальності за розголошення інформації про правопорушення або відомостей, що стосуються серйозної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю, якщо особа при цьому керувалася добрими намірами та мала обґрунтоване переконання, що інформація є достовірною, а також містить докази правопорушення або стосується істотної загрози здоров'ю чи безпеці громадян, довіллю[2].

Також слід зазначити що захист службової та комерційної таємниці від неправомірних посягань здійснюється з використанням норм цивільного, адміністративного або кримінального права.

Так наприклад за порушення вимог інформаційної безпеки передбачена кримінальна відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України. Вона може включати відповідальність за незаконне втручання в роботу комп'ютерних систем (стаття 361), створення та розповсюдження шкідливих програм (стаття 361-1),

порушення правил експлуатації автоматизованих систем (стаття 363), за порушення недоторканності приватного життя (статті 182), а також кримінальні правопорушення проти державної, комерційної та банківської таємниці (статті 231, 232, 328).

У процесі документування можливих протиправних дій в рамках кримінального провадження використовуються не тільки процесуальні дії, а застосовуються можливості оперативно-розшукових підрозділів шляхом проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі НСРД) та оперативно-розшукових заходів (далі ОРЗ). Правоохоронні органи також використовують оперативні та технічні заходи та засоби з метою охорони таємної інформації та державної таємниці, яка використовується у службовій діяльності.

Під час здійснення оперативно-розшукової діяльності (далі ОРД) передбачена можливість використання спеціальної оперативної техніки. Ця діяльність включає в себе застосування різноманітних технічних засобів для збору оперативної інформації та процесуальних доказів, з обов'язковим дотримання законності та принципів ОРД.

У Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» поняття «спеціальна техніка» визначено як технічні засоби які є сукупністю технічних пристроїв, речовин, цифрових носіїв та програм, обмежених у обороті, розроблених для негласного, контрольованого виявлення, отримання, фіксації інформації, що застосовуються належними суб'єктами під час проведення ОРЗ з метою вирішення завдань ОРД.

Слід зазначити, що використання технічних засобів оперативно-розшукового призначення (оперативної техніки) є важливим та суттєвим елементом в проведенні ОРД. Ця діяльність безпосередньо спрямована на виявлення і фіксацію протиправних дій з боку осіб, пошук предметів і фактів, пов'язаних з підготуванням або вчиненням кримінальних правопорушень. В якості технічних засобів негласного отримання інформації можуть бути використані такі засоби:

- загального застосування (що використовуються в побуті та пристосовані для ОРД);
- загального застосування з незначною доробкою (модифіковані спеціалістами правоохоронних органів);
- спеціально розроблені (для безпосереднього застосування в ОРД).

Оперативними підрозділами правоохоронних органів при проведенні ОРЗ застосовується такий перелік технічних засобів:

- спеціальні технічні засоби для негласного отримання та реєстрації акустичної інформації;
- спеціальні технічні засоби для негласного візуального спостереження та документування;

- спеціальні технічні засоби негласного прослуховування телефонних переговорів;
- спеціальні технічні засоби для негласного перехоплення та реєстрації інформації з технічних каналів зв'язку;
- спеціальні технічні засоби для негласного контролю поштових повідомлень та відправлень;
- спеціальні технічні засоби для негласного дослідження предметів та документів;
- спеціальні технічні засоби для негласного проникнення та обстеження приміщень, транспортних засобів та інших об'єктів;
- спеціальні технічні засоби для негласного контролю над переміщенням транспортних засобів та інших об'єктів;
- спеціальні технічні засоби для негласного отримання інформації з технічних засобів, її зберігання, обробки та передачі;
- спеціальні технічні засоби для негласної ідентифікації особи;
- спеціальні транспортні засоби.

Процесуальне закріплення результатів застосування зазначених технічних засобів здійснюється з допомогою використання організаційних заходів (правил діяльності), а також правових та нормативних методів (закони, відомчі накази та інструкції, протоколи, та положення КПК України).

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко закріплює перелік оперативно-технічних засобів, які можуть бути застосовані для протидії злочинності. Так, він регулює використання таких засобів як прослуховування, відеоспостереження, техніка для негласного отримання інформації, що значно підсилює можливості правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю [3].

З метою отримання об'єктивної інформації та необхідних в інтересах слідства та ОРД результатів, використання засобів спеціальної техніки як правило здійснюється комплексно, із застосуванням одночасно декількох визначених законом ОРЗ які після початку досудового слідства переходять в категорію НСРД. До їх переліку відносять наступні заходи:

- Аудіо-, відеоконтроль особи, що полягає в негласному прослуховуванні, відборі, фіксуванні та обробленні з використанням технічних та/або програмних засобів розмов особи або інших звуків.
- Огляд і виїмка кореспонденції. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю.
- Зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Цей захід полягає у проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів

спостереження, відбору та фіксації змісту інформації, яка передається особою та має значення для досудового розслідування.

- Зняття інформації з електронних інформаційних систем (пошук, виявлення і фіксація відомостей, що містяться в електронній інформаційній системі або її частин, доступ до електронної інформаційної системи або її частини, а також отримання таких відомостей без відома її власника).

- Обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи шляхом таємного проникнення в них, у тому числі з використанням технічних засобів.

- Установлення місцезнаходження радіобладнання (радіоелектронного засобу) що полягає у застосуванні технічних засобів для отримання від мережевої інфраструктури або мобільного кінцевого (термінального) обладнання відомостей про місцезнаходження мобільного кінцевого (термінального) обладнання (точки його підключення до мережі), а в мережі фіксованого зв'язку - даних про фізичну адресу кінцевого пункту мережі, без розкриття змісту повідомлень.

- Спостереження за особою, річчю або місцем (візуальне спостереження за об'єктами або візуальне спостереження з використанням відеозапису, фотографування, спеціальних технічних засобів для спостереження).

- Аудіо-, відеоконтроль місця полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою аудіо-, відеозапису всередині публічно доступних місць, без відома їх власника, володільця або присутніх у цьому місці осіб.

- Контроль за вчиненням злочину (у формах: контрольованої поставки; контрольованої та оперативної закупки; спеціальний слідчий експеримент; імітування обстановки злочину).

- Використання заздалегідь ідентифікованих (помічених) або несправжніх (імітаційних) засобів (виготовлення та використання спеціально виготовлених речей і документів).

- Негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження – пошуковий захід із виявлення та вилучення матеріальних носіїв інформації, що зберігають сліди готування до вчинення злочину, чи виявлення осіб, які до нього готуються, а також предметів, що стали об'єктами злочинних посягань[3].

- Також крім зазначених НСРД для документування кримінальних правопорушень також використовуються технічні засоби при проведенні таких оперативно-розшукових та пошукових заходів:

- Поліграфологічне опитування – пошуковий захід, що полягає у психофізіологічному тестуванні особи, стосовно якої отримано відомості про її можливу причетність до протиправної діяльності

з використанням спеціальних технічних засобів та відповідних методик.

– Оперативне маркування предметів та речовин – ОРЗ, пов'язаний із негласним додаванням чи нанесенням на предмети або речовини спеціально виготовлених засобів, у тому числі хімічних та технічних, із метою відстеження руху промаркованих предметів та речовин.

– Оперативне ототожнення осіб, предметів та речовин – пошуковий захід, що полягає у негласній ідентифікації об'єктів за окремими ознаками, властивостями та іншими даними, що їх характеризують.

– Особистий пошук – пошуковий захід, що полягає у безпосередньому застосуванні службовою особою оперативного підрозділу прийомів пошуку, розпізнання осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, негласного спостереження, оперативної установки й агентурної роботи для запобігання та викриття злочинів, розшуку зниклих осіб, оперативного перекриття певних територій, об'єктів або осіб, покращення оперативної обізнаності в інтересах громадян, суспільства, держави.

– Радіопошук – пошуковий захід, що полягає у негласному застосуванні технічних засобів для дослідження визначеного діапазону радіочастот із метою виявлення радіоелектронних засобів, які можуть представляти інтерес як джерела інформації.

– Створення пасток (квартир, офісів, автомобілів, електронних ресурсів) – це комплекс заходів, пов'язаний з легендованим використанням об'єктів та імітуванням ними певної діяльності, спрямований на встановлення злочинних намірів та документування протиправних дій осіб, які розробляються.

– Установлення місцезнаходження електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів) – ОРЗ, що полягає в негласному застосуванні технічних та/або програмних засобів для локалізації місцезнаходження електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), у тому числі кінцевого обладнання, активованого в загальнодоступній мережі Інтернет, без розкриття змісту повідомлень, що передаються.

Дослідження інформації, отриманої при застосуванні технічних засобів, у разі необхідності здійснюється за участю спеціаліста.

Використання зазначених ОРЗ та НСРД передбачено положеннями КПК України (глава 21 Негласні слідчі (розшукові) дії).

НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про кримінальне правопорушення та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб. НСРД, передбачені статтями 260, 261, 262, 263, 264 (в частині дій, що проводяться на підставі ухвали слідчого судді), 267, 269, 269¹, 270, 271,

272, 274 КПК, проводяться виключно у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів. [4].

Слід зауважити, що під час проведення всіх ОРЗ та НСРД необхідно додержуватися захисту отриманої інформації, яка як правило є секретною та підпадає під ознаки державної таємниці.

Висновки. Таким чином, як свідчить практика, розумне та професійне використання спеціальної техніки під час здійснення ОРД є досить ефективним засобом документування можливих протиправних дій у сфері інформаційної безпеки, з метою захисту прав громадян на отримання, зберігання, володіння та поширення інформації.

Література

1. Про інформацію: Закон України № 2658-ХІІ від 02.10.1992 р. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/Zakon/ukr/lawinform.html> (дата звернення 04.12.2025).

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13.01.2011р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 09.12.2025).

3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2135-12> (дата звернення 04.12.2025).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 09.05.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top> (дата звернення 04.12.2025).

Анотація

Ларкін М. О., Мельковський О. В., Пирожкова Ю. В. **Захист права на інформацію шляхом використання спеціальної техніки під час здійснення оперативно-розшукової діяльності.** – Стаття.

У статті досліджено проблемні питання захисту права на інформацію шляхом використання спеціальної техніки під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. Визначено сутність понять «інформація», «спеціальна техніка», «оперативно-розшукові заходи», «негласні слідчі (розшукові) дії».

У результаті дослідження встановлено що будь яка сучасна демократична держава намагається захистити права своїх громадян на отримання достовірної інформації. Згідно положень статті 34 Конституції України, «кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань».

У поняття «інформація» включають документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі. Як відомо, при порушенні положень законодавства України про інформацію передбачено настання дисциплінарної, цивільно-правової або кримінальної відповідальності. До відповідальності можуть бути притягнуті особи, винні у вчиненні порушень, визначених ст. 47 Закону України «Про інформацію».

Слід зазначити що захист права на інформацію забезпечується також кримінальним законодавством. У процесі документування можливих протиправних дій в рамках кримінального провадження використовуються не тільки процесуальні дії, а застосовуються можливості оперативно-розшукових підрозділів шляхом

проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Правоохоронні органи також використовують оперативні та технічні заходи та засоби з метою охорони таємної інформації та державної таємниці, яка використовується в службовій діяльності.

Під час здійснення оперативно-розшукових дій передбачено використання спеціальної оперативної техніки, перелік якої є досить значним.

Таким чином доведено, що використання можливостей спеціальної техніки під час здійснення ОРД є досить ефективним засобом захисту прав громадян на отримання та володіння інформацією.

Ключові слова: Інформація, захист прав, спеціальна техніка, оперативно-розшукові заходи, оперативно-розшукова діяльність.

Summary

Larkin M. O., Melkovsky O. V., Pyrozhkova Yu. V.
Protection of the right to information through the use of special equipment during operational and investigative activities. – Article.

The article examines the problematic issues of protecting the right to information through the use of special equipment during operational and investigative activities. The essence of the concepts of "information", "special equipment", "operational and investigative measures" is determined.

The study found that any modern democratic state tries to protect the rights of its citizens to receive reliable information. According to the provisions of Article 34 of

the Constitution of Ukraine, "everyone is guaranteed the right to freedom of thought and speech, to free expression of their views and beliefs.

The concept of "information" includes documented or publicly announced information about events and phenomena occurring in society, the state and the natural environment. As is known, violation of the provisions of the legislation of Ukraine on information provides for disciplinary, civil or criminal liability.

It should be noted that the protection of the right to information is also ensured by criminal legislation. In the process of documenting possible illegal actions within the framework of criminal proceedings, not only procedural actions are used, but also the capabilities of operational-search units are applied by means of conducting covert investigative (search) actions. Law enforcement agencies also use operational and technical measures and means to protect classified information and state secrets used in official activities.

During the implementation of operational and investigative actions, the use of special operational equipment is provided, the list of which is quite significant.

Thus, it has been proven that the use of special equipment during the implementation of ORD is a fairly effective means of protecting the rights of citizens to receive and possess information.

Key words: Information, protection of rights, special equipment, operational and investigative measures, operational and investigative activities.

Дата першого надходження рукопису до видання: 17.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 31.12.2025